

Karl Fredrik Tangen mener at samfunnsvitere burde være mer ute i verden og rive ned skadelig entusiasme.

GLEDESREPEREN

KARL FREDRIK TANGEN | Førstelektor på Markedshøyskolen
i samtale med Bår Stenvik. Foto: Erik Norrud

Vanligvis unngår Forskerforums tekster å beskrive intervjuobjekter og deres omgivelser. Men i tilfellet Karl Fredrik Tangen¹ kan det være verdt å nevne at det står en gammel Volvo stasjonsvogn med skiboks i oppkjørselen når han tar mot oss, midt i pappapermen, i sin enebolig på Berg i Oslo. At han er «rett fra marka»-kledd i fjällrävenbukse og ullundertrøye. At på stueveggene henger det kunst og en fiolin. Og ... er det en sous-vide der ved siden av induksjonstoppen? Nei, en Crockpot® Slow Cooker var det visst.

Slike korrelasjoner mellom forbruk, utdannelse og kulturelle preferanser har Tangen nemlig bygget sin karriere på. Han kunne nok hevde, for eksempel, at Forskerforums fortløpende av klær og ting er et kulturelitesignal om at tanker er det viktige, ikke fasade. I Tangens eget arbeid, derimot, er forbruk og produkter ikke bare fasade, men uttrykk for relasjoner og ideer, og derfor «gode å tenke med».

Hvordan havnet så Tangen i denne posisjonen, sosialt, yrkesmessig og intellektuelt? Jo, sammenlignet med sine klassekamerater i arbeiderbygda Askim hadde han tidlig «oppdrift», noe han knytter til nedartet kulturell merverdighetsfølelse fra mormors oppvekst på en av de store gårdene i Åfjord. Han prøvde først å studere jus og psykologi, men det som var høy kulturell kapital i Askim, var mindre verdifullt på universitetet, og studielivet skled ut i soving og byliv. Samfunnsgeografi var mer egnet, men litt uti hovedfaget førte farens død til et avbrudd i studiene. Det var da det skjedde, mens han jobbet som lærer hjemme i Askim og leste etter eget hode: Han kom over Bourdieus *Distinksjonen*², og fikk plutselig et helt nytt blikk på seg selv og verden.

– Jeg så skolegården i Askim, soss og ramp, med et nytt verktøy. Det første som skjer når du leser Bourdieu, er at du hele tiden utfordrer folks egen forklaring på sine handlinger: «Nei, du kjører BMW fordi du har elektrikerfar og går på BI.» Det er jo også litt destruktivt, og jeg ble en sosial plage.

Via bekjente kom Tangen i kontakt med reklamebransjen, der noen skjønnte at han kunne bruke verktøyene sine til å kartlegge forbrukere. Det var på dette tidspunktet, rundt årtusenskiftet, at Tangen først dukket opp i den norske offentligheten, som entusiastisk kritiker av den venstreorienterte kultureliten.

– Jeg var fortsatt i den tidlige Bourdieu-rusen, og kalte raddisene for «føydalstatens fanebærere». Posisjonen min var irriterende for mange, fordi jeg jobbet i den forhatte reklamenæringa og samtidig kritiserte kulturkapitalen for å være elitistisk. Jeg er jo marxist og vil høyresida og kapitalinteressene til livs, men jeg mener fortsatt at samfunnet trenger et blikk på dem som bruker det moralske ved prosjektet sitt

1 Førstelektor på Markedshøyskolen, samfunnsgeograf, skribent i Dagens Næringsliv, reklamemann.

2 I bokhylla hos foreldrene. («Det er sånn som folk fra middelklassen gjør, vet du, kjøper samleverk med viktige bøker.»)

– Jeg er ikke unndratt moralske selvbedrag av den typen jeg anklager andre for.

som begrunnelse for at de selv skal få ressurser³. Fagforeninger er mye mer reale, de fremmer medlemmenes egen sak. Da blir ikke samfunnet sånn at det finnes ett høyere mål, men heller en arena for konflikt, der det er tydelig at grupper har ulike interesser.

I anledning Samfunnsviternes 20-årsjubileum i fjor skrev Tangen et manifest for å fremme samfunnsvitenskapens stilling i Norge, en etterlysning av mer «imperialistiske» samfunnsvitere, som «krever maktposisjoner, uttaler seg om allmenne samfunnsproblemer og arresterer andre som forsøker seg». Tangen selv opptrer hyppig i media for å arrestere omdømmeeksperter, HR-folk og det han kaller BI-fiseringa av samfunnet.

– Det er maktas språk, verden er blitt så fin, det er raushetens tid, nå er vi liksom kommet til sivilisasjonens høydepunkt. Men det er en falsk bevissthet. Noen kommer ut av BI som vinnere, særlig blant siviløkonomene, men mange av de andre skal bli lavstatusarbeidere i servicesektoren. Og samtidig tenker de på seg selv som om de skal bli ledere, de titter oppover, men jeg synes de burde sett rundt seg, på de andre i samme situasjon. De burde organisert seg. Derfor mener jeg det er feil at alle disse fagene skal hete «noe med ledelse».

– **Men seks av ni linjer på Markedshøyskolen heter jo også noe med ledelse?**

– Ja, og da opponerer jeg mot det. Vi har jo akademisk frihet, og jeg trenger ikke å stå for hele skolen. I læringjeringa prøver jeg å hjelpe elevene til å se seg selv, og så kjemper jeg for at de skal få verktøy som er nyttige i den jobben de skal ha, i stedet for den jobben de håper at de skal få.

Samfunnsvitene bør kjenne sin besøkelsestid, mener Tangen, når konsultantselskaper kommer med «gla'fjas» som at «nå vil arbeiderne ha mening, nå er det ikke lenger penger som lokker».

– De merkantile trenger ikke få lov til å sette agendaen, samfunnsvitenskapen må komme med motstand og være gledesreperer.

– **Men det er dessverre mer å tjene på positivitet enn det motsatte?**

– Og derfor tjener jo jeg også mer penger på å si «dette er målgruppa di» enn å si «dette er skavankene ved verdensanskuelsen din». Men det er det siste jeg synes er morsomt. Og det finnes masse kunnskap om disse strukturene, som blant annet jeg formidler. Men jeg savner at flere med mer kraft og troverdighet sier at for det første var det mening før også, og for det andre så er det ikke mening nå.

Tangen har merket seg etterspørselen etter satirisk humor om ar-

3 Han har blant annet kritisert kultureliten for å overlevere makt og midler til nye slektsledd mens de poserer som sultende kunstnere, og målbåret Terje Tvedts kritikk av bistandsnæringa som lukrativ geskjeft.

beidsplassen, for eksempel tegneseriene Lunch og Dilbert, og TV-serien om NAV.

– Folk kjenner et ubehag på arbeidsplassen når de hører sjefen prate og det kommer nye strategiplaner. «Nå skal vi ha åpne landskap, for det er 20 prosent mer effektivt, og så skal vi ikke ha fast pult, og våre kjerneverdier er raust og imøtekommende.» Ubegrepet har et politisk og frigjørende potensial. Nå blir det bare tatt ut i latterliggjøring, men det åpner også for en strukturell og kritisk analyse som samfunnsvitenskapen kunne bidra til.

Blant Tangens egne akademiske helter er sluggere som Rune Slagstad (med sin kritikk av utdanningsfeltet og New Public Management), Terje Tvedt (som har kritisert bistandsfeltet) og Evgeny Morozov (som har kritisert entusiasmen rundt Big Data og sosiale medier som løsninger på sosiale problemer).

– Jeg savner flere stemmer som river ned tidsriktige forestillinger som får store konsekvenser for folks liv. Det plager meg at det finnes en offentlighet med høyskoler og universiteter og Innovasjon Norge og planleggere og politikere som tilsynelatende bare kan gå rundt den kritikken som finnes.

Tangen er oppgitt over alle de norske kulturhusene som har blitt bygget i et feilslått forsøk på å skape lokalt entreprenørskap og byutvikling, og «nå fylles opp av åndemaneren Lisa Williams på norgesturné».

– De politiske beslutningene var basert på light-versjoner av Richard Floridas bok *The Rise of the Creative Class*, som tar for seg regionutvikling i lys av de tre «t-ene», teknologi, talent og toleranse. Florida oppdaget tilfeldigvis at hans kart over områder med økonomisk vekst var det samme som en kjønnsforskerkollega sitt kart over overrepresentasjon av homofile, og den historien er morsom å snakke om. På veien ut til beslutningstagerne blir denne lille biten vektlagt av kulturbyråkrater og entreprenører, at det er mange homofile, det er fritt og det er kultur der – og plutselig skal alt det andre de ønsker seg, bare spinne ut av kulturen. Men i operasjonaliseringen til Florida er det jo også talent, i form av utdanning, teknologi og i form av patenter. Da samfunnsgeografene gjorde Florida-studier i storbyer i Skandinavia, ble de lamslått av at det følger penger med en litt sånn gla' positiv forståelse av hva du kan gjøre. De lot seg bruke til å legitimere disse planene. I stedet burde det vært flere forskere ute og vist at denne keiseren er uten klær – det Florida faktisk sier, er noe annet!

– Men ligner det ikke på din omgang med Bourdieu? Florida er blitt brukt til å selge kulturhus, mens du brukte Bourdieu til å utvikle en modell for å dele forbrukere i ulike segmenter, sosioraster, for å selge forbruksvarer?

– Jeg ser den, og hvis jeg har sympati for Johs. Hjellbrekkes⁴ kritikk av meg, så er det når jeg for ham framstår som en sånn fyr. Men som kristenrockeren Larry Norman sa: «Why should the Devil have all the good music?» Når Bourdieu kan brukes instrumentelt, er det ikke fordi arbeidet ikke er kritisk eller faglig sterkt, det er fordi han lykkes i virkelighetsbeskrivelsen sin. Jeg tror at hvis samfunnsfagene også måtte gått ut til den biten av samfunnet og levert nyttig kunnskap, så hadde det kanskje bidratt til en rettferdiggjøring av fagene.

– Mye av det du sier, kan jo også tolkes om en post-hoc-rettferdiggjøring av ditt eget løp?

– Det er i det minste også knyttet til en forening av ønsket om å skjerpe verktøyene innenfor fag jeg har jobbet med, og å øke inntektsmulighetene innenfor fag jeg har studert. Men svaret er ja. Jeg er ikke unndratt moralske selvbedrag av den typen jeg anklager andre for. Og selv om jeg er opptatt av klasse og strukturelle forklaringer, er jeg også åpen for de individuelle erfaringenes forklaringskraft. Arbeidet i reklamebransjen og med markedsanalyse har gitt erfaringer og innblikk i sider av samfunnet som ikke ville kommet i det mer middelkulturelle løpet som jeg med større statistisk sannsynlighet ville fulgt. Så det er en mindre selvrettfærdiggjørende kompletterende forklaring: at jeg har fått innsikt

4 Norsk sosiolog og Bourdieu-autoritet, som debatterte mot Tangen i paneldebatten «Misbruk av sosiologi?» på Blindern i 2007.

– Jeg tror det er lurt å lese noe gammelt for å kunne si noe klokt om det som foregår nå.

i en del av samfunnet som mye av samfunnsvitenskapen kritiserer uten å kjenne så godt.

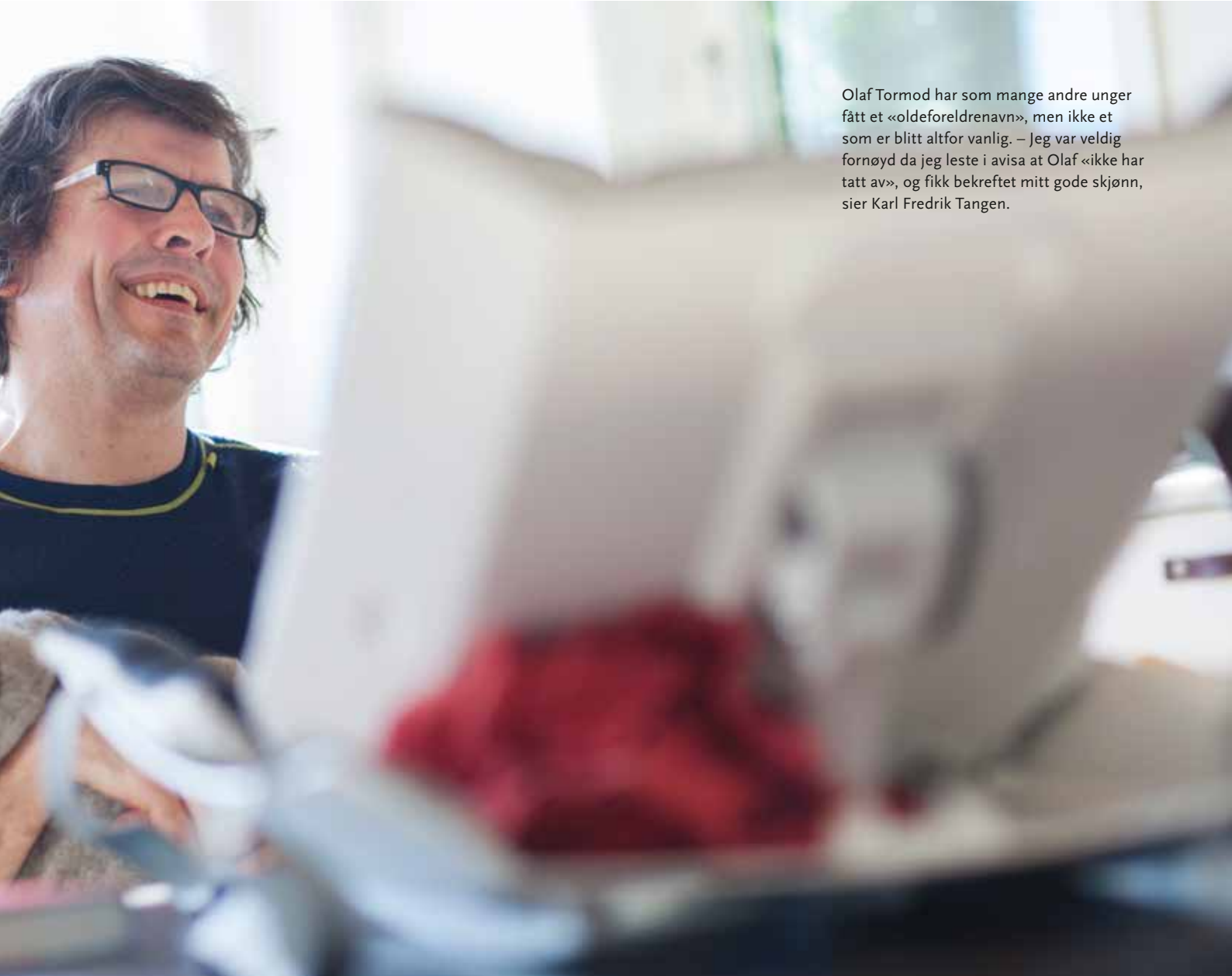
– Har det gitt deg en frihet å være utenfor de anerkjente institusjonene?

– Tja, så lenge jeg var i reklamebransjen, kunne verken samfunnsviterne eller kultureliten nekte meg noe, det gir en frihet. Men nå vil jeg ha den doktorgraden min, så nå skal jeg bare snakke pent til jeg er innafor, hahaha.

Men nei da, han kritiserer litt likevel:

– Det meritterende academia er så opptatt av publisering og forskningsnærhet, men de slipper lett unna med en mekanisk litteratur-survey, lesing av korte artikler og skumlesing av bøker. Monografien er på hell, de lager antologier, for da får institusjonene publisert, og så lager de doktoravhandlinger som artikkelsamlinger. Jeg synes det er mye bedre at alle leser Marx og Weber enn de siste ti årenes Journal of Sociology, men det finnes ikke incentividordninger til å lese seg opp på

Olaf Tormod har som mange andre unger fått et «oldeforeldrenavn», men ikke et som er blitt altfor vanlig. – Jeg var veldig fornøyd da jeg leste i avisa at Olaf «ikke har tatt av», og fikk bekreftet mitt gode skjønn, sier Karl Fredrik Tangen.

klassikerne. Jeg tror det er lurt å lese noe gammelt for å kunne si noe klokt om det som foregår nå. De dominerende stemmene gyver bare løs: «Se hva internett åpner opp for.» Men folk kunne snakke i sanntid med telegrafene og utveksle tekster før det. Tom Standage har skrevet boka *Social media, the first 2000 years*, hvor han beskriver hvordan Cicero satt i eksil og brukte nettverket sitt.

Tangens planlagte doktorgrad skal handle om det nye kunnskapsproletariatet som gjør sin klassereise via BI og Markedshøyskolen. Hans egen klassereise utenfor det «meritterende akademia» har så langt gitt ham en stilling som kjent rikssynser og DN-spaltist, like ofte titulert reklame-/omdømme-/trend-/forbrukerekspert som samfunnsgeograf. I skrivende stund gir mediedatabasen Retriever 717 treff på hans navn, noe som er mer enn ti ganger så mange som for eksempel Johs. Hjellbrekke og nesten like mange som Knut Aarbakke⁵.

– Kanskje jeg er samfunnsviternes svar på en Paradise Hotel-suksess.

Tangen ler selv godt når han forteller om alt han uttaler seg om i media, fra Tiger Woods nye kjæreste⁶ til Petter Northugs tårer.

– Jeg ante lite om VM og hva Northug hadde vunnet, men det tok

meg ett minutt å se den videoen hvor han gråt, og jeg kunne jo si noe fornuftig om tårer.

Tangen forklarer sin vilje til å svare på journalistenes telefoner delvis med at det for en lærersønn er mer skammelig å ikke svare enn å svare feil.

– Jeg synes liksom at om jeg har litt snøring, bør jeg svare. Men jeg vet ikke om det er noe ideal. Jeg prøver å sende journalistene videre til folk som vet mer enn meg også – men så kommer det på trykk med meg som eneste kilde. Det skyldes vel nedskjæringer i pressen.

– Du kritiserer selv BI- og PR-folkene for å være lettvinde og substansløse, kan du tenke deg at noen mener det samme om deg?

– Jeg tror ikke jeg hadde vært så begeistra for en offentlig figur som meg. Ta kollegaene mine, som Trond Blindheim og Erling Dokk Holm. Jeg liker dem og synes at de er fine å jobbe med, men når jeg har sett dem offentlig, har jeg jaggu vært negativ. Men konflikten som er oss imellom, den kan vi fint ta og skjønne hva vi mener, mens den konflikten som er mellom meg og folk som har markedsføringsutdanning, den er mye vanskeligere fordi det er helt forskjellige verdensanskuelser. Samfunnsvitere skjønner at du må analysere deg fram til verden selv etter at du har kjørt statistikk på dataene. Samfunnsvitenskapen er mer egnet for å plassere instrumentell markedsføringstenkning inn i hele kapitalismens kultur. Samfunnsvitenskapelig hverdag er litt som sparring i kampsport. Du knuffer med verden litt for moro skyld, sånn at du kan forstå den når det gjelder. ■

5 Leder i Akademikerne og Samfunnsvitene.

6 Fra saken på Dagbladets side kjendis.no: «Woods styrker sitt eget omdømme med sin nye kjæreste (...) – Hun er ikke hans skjønnhetsparasitt, men en kjærlighetspartner, sier Tangen.»